

И.Қошқари

Қытай Халық Республикасы

ҚЫТАЙ ТІЛІНДЕГІ КІСІ ЖӘНЕ ЖЕР-СУ АТТАРЫН ҚАЗАҚША ТАҢБАЛАУ ЕРЕЖЕЛЕРІНІҢ ЖОБАСЫ

Аннотация. Мақалада қытай тіліндегі кісі және жер-су аттарын қазақша таңбалау ережелерінің жобасы ұсынылады. Қытайдың ағы-жөндерінің қазақша таңбалау тәртіптері мысалдарымен көрсетіліп, фонетикалық транскрипциясымен беріледі.

Тірек сөздер: ономастика, топонимика, иероглиф, емле ережелері, транскрипция, таңбалау тәртібі.

И.Қошқари

Китайская Народная Республика

ПРОЕКТ ПРАВИЛ КАЗАХСКОЙ МАРКИРОВКИ АНТРОПОНИМОВ И ТОПОНИМОВ НА КИТАЙСКОМ ЯЗЫКЕ

Аннотация. В статье представлен проект правил казахской маркировки антропонимов и топонимов на китайском языке. Правила маркировки на казахском языке китайских антропонимов и топонимов даны с примерами и фонетической транскрипцией.

Ключевые слова: ономастика, топонимика, иероглиф, правила правописания, транскрипция, правила обозначения.

I. Koshkari

People's Republic of China

DRAFT RULES FOR THE KAZAKH MARKING OF ANTHROPONYMS AND TOPONYMS IN CHINESE

Annotation. The article presents the draft rules of the Kazakh marking of anthroponyms and toponyms in the Chinese language. The rules for marking Chinese anthroponyms and toponyms in Kazakh are given with examples and phonetic transcription.

Keywords: onomastics, toponymy, hieroglyph, spelling rules, transcription, notation rules.

Қытай тіліндегі кісі, жер-су аттарын яки арнаулы атауларды қазақша таңбалағанда, буын шатастығы туылуы мүмкін болған орындарда буын айыру белгісі сызықша (-) қойылып жазылады. Мысалы: 西安 xi-an Ши-ан 晋阳 jin-yang Джин-ян, 朱新杨 Zhu Xin-yang Джу Шин-ян

I. Кісі аттарын таңбалау ережелері.

1) Қазіргі қытай кісі аттары фамилия мен есімнен құралады. Фамилия мен есім бас әріппен басталып, бөлек жазылады. Осы заманғы қытай ағы-жөндері мынадай төрт түрде кездеседі: а) Тегі мен есімі бір-бір иероглифтен. ә) Тегі бір иероглиф есімі екі иероглиф. б) Тегі екі иероглиф есімі бір иероглиф. в) Тегі мен есімі екі-екі иероглифтен.

Төменде қытайдың ағы-жөндерін қазақша таңбалау тәртіптерін мысалдарымен көрсетеміз (жақшаға алынып жазылғандары қытай жазуының фонетикалық транскрипциясы).

А) 王济 (Wang Ji) Уаң Жи	
李白 (Li Bai)	Ли Бай
张更 (Zhang Geng)	Джаң Гың
Ә) 王景唐 (Wang Jingtang)	Уаң Джинтаң
李大钊 (Li Dazhao)	Ли Даджау
张大千 (Zhang Daqian)	Джаң Дачян
Б) 欧阳海 (Ouyang Hai)	Оуяң Хай
欧阳询 (Ouyang Xun)	Оуяң Шүн
司马迁 (Sima Qian)	Сіма Чян
司马光 (Sima Guang)	Сіма Гуаң
В) 司马相如 (Sima Xiangru)	Сіма Шяңру
司马道子 (Sima Daozi)	Сіма Даудзі
欧阳利见 (Ouyang Lijian) Оуяң Лиджян	
欧阳予倩 (Ouyang yuqian) Оуяң Йүчян	

2) Қытайдағы аз санды ұлт өкілдерінің ағы-жөндері де (ұйғыр, қазақ, моңғол, тибет, көрей т.б.) өз тілдерінде дыбысталуы бойынша жазылады. Мысалы: 艾合麦提尼亚孜 Әхмәтғияз, 努斯热提古丽 Нүсірәтгүл (Ұйғыр); 巴特尔 Батыр, 斯琴高娃 Сечингоуа (Моңғол); 尼玛才仁 Нимацерін, 美德格玛 Метігма (Тибет);

3) Қытай иероглифтерімен таңбаланған шетелдіктердің ағы-жөндері қытайша дыбысталуы бойынша емес, өз тілдерінде дыбысталуы бойынша жазылады. Мысалы: 高尔基 Гауырджи емес, Горький, 约翰逊 йө хансүн емес, Джонсон, 卓别林 джобелин емес, Чаплин (Чарлиз Чаплин), 莎士比亚 шашыбия емес, Шекспир; 丘吉尔 чюджиыр емес, Черчилл. 丰臣秀吉 фыңчын шюджи емес, Тойотоми Хидейоши.

Ескерту: Қытай тіліндегі ұлт аттарында мейлі ол бір буынды яки көп буынды болсын, ұлт мағынасын білдіретін 族 (зу)сөзі қосылып аталмайды. М: 汉族 Ханзу ұлты емес хан ұлты, 苗族 мяузу ұлты емес мяу ұлты, 傣族 дайзу ұлты емес дай ұлты, 蒙古族 моңғол, 哈萨克族 казак.

II. Жер-су аттарын таңбалау ережелері.

1) Қазіргі Қытай территориясындағы жер-су аттары қытайшасы бойынша қалпы сақталып жазылады. М: 黄河 хуаң өзені емес, Хуаңхы өзені 长江 чаң дариясы емес, Чанджяң дариясы 长白山 чаңбай тауы емес, Чанбайшан тауы.

2) Жер-су аттары Қытайдағы аз ұлт тілдерінен қойылған болса, оның қытайша қалай аталғанына қарамастан, сол аз ұлт тілінде аталуы бойынша жазылады. М: 乌鲁木齐 улумучи емес, Үрімжі 喀什 каші емес, Қашқар 巴伦台 балұнтай емес, Балғынтай 霍城 хочың емес, Қорғас 昭苏 джаусу емес, Моңғолқуре 塔城 тачың емес, Шәуешек 伽师 джасі емес, Пәйзауат 青河 чиңхы емес, Шіңгіл; 富蕴 фуйүн емес, Көктоғай; 和硕 хышо емес хошұт.

Ескерту: Қытайдың жер-су аттарынан шетел тілдерінде ежелде қалыптасып кеткендері бұрынғы нормасы сақталып жазылады. Мысалы: 北京 бейджиң емес Пекин; 南京 нанджиң емес Нанкин 沈阳 емес, Мукден; 台湾 тайуан емес, Формуза; 澳门 аумын емес, Макау; 香港 емес, Гонкон.

3) Шетелдердің жер-су аттары.

洛杉矶 Лос Анжелес 旧金山 Сан Франсиско 巴黎 Париж 柏林 Берлин 海牙 Гаага 圣彼得堡 Санкт-Петербург 海参崴 Владивосток 阿拉木图 Алматы 大阪 Осака 箱根 Хаконе.

Ескерту: Сын есім мен есім тіркесінен жасалған, халықаралық нормада мағынасы бойынша аударылып қолданылатын жер-су аттары қытай тілінен де аударылып

алынады. Мысалы: 黑海 Қаратеніз, 白海 Ақ теңіз, 象牙海角 Пілтiсi жағалауы, 好望角 Қайырлыүміт мүйісі.

Қытайша иероглифтермен орысша, қазақша таңбалануы мысал	таңбалануы	таңбалануы
A		
a 啊	a	a
ai 哀	ай ай	
an 安	ань	ан
ang 肮	ан	аң
ao 熬	ао	ау
B		
ba 八	ба	ба
bai 白	бай	бай
ban 班	бань	бан
bang 帮	бан	баң
bao 包	бао	бау
bei 杯	бэй	бей
ben 奔	бэнь	бын
beng 崩	бэн	бың
bi 逼	би	би
bian 边	бянь	бян
biao 标	бяо	бяу
bie 别	бе	бе
bin 宾	бинь	бин
bing 兵	бин	биң
bo 玻	бо бо	
bu 不	бу бу	
C		
ca 擦	ца	ца
cai 猜	цай	цай
can 餐	цань	цан
cang 仓	цан	цаң
cao 操	цао	цау
ce 策	цэ	цы
cen 岑	цэнь	цын
ceng 层	цэн	цың
cha 插	ча	ча
chai 拆	чай	чай
chan 换	чань	чан
chang 昌	чан	чаң
chao 超	чао	чау
che 车	чэ	чы
chen 尘	чэнь	чын
cheng 称	чэн	чың
chi 吃	чи	чі
chong 充	чун	чүң
chou 抽	чоу	чоу
chu 初	чу	чу
chua 欸	чуа	чуа
chuai 揣	чуай	чуай

chuan 川	чуань	чуан
chuang 窗	чуан	чуаң
chui 吹	чуй	чүй
chun 春	чунь	чүн
chuo 戳	чо	чо
ci 词	цы	ці
cong 聪	цун	цүң
cou 凑	цоу	цоу
cu 粗	цу цу	
cuan 擘	цуань	цуан
cui 崔	цуй	цүй
cun 村	цунь	цүн
cuo 搓	цо	цо
D		
da 搭	да	да
dai 呆	дай	дай
dan 单	дань	дан
dang 当	дан	даң
dao 刀	дао	дау
de 德	дэ	ды
dei 得	дэй	дей
den 钝	дэнь	дын
deng 登	дэн	дың
di 低	ди	ди
dia 嗲	дя	дя
dian 颠	дянь	дян
diao 刁	дяо	дяу
die 爹	де	де
ding 丁	дин	диң
diu 丢	дю	дю
dong 东	дун	дүң
dou 兜	доу	доу
du 都	ду	ду
duan 端	дуань	дуан
dui 堆	дуй	дүй
dun 吨	дунь	дүн
duo 多	до	до
E		
e 鹅	э	ы
en 恩	энь	ын
eng 鞦韆	эн	ың
er 而	эр	ыр
F		
fa 发	фа	фа
fan 翻	фань	фан
fang 方	фан	фаң
fei 非	фэй	фей
fen 分	фэнь	фын
feng 风	фэн	фың
fo 佛	фо	фо

fou 否	фоу	фоу
fu 夫	фу	фу
G		
ga 嘎	га	га
gai 该	гай	гай
gan 干	гань	ган
gang 钢	ган	гаң
gao 高	гао	гау
ge 哥	гэ	ы
gei 给	гэй	гей
gen 根	гэнь	гын
geng 耕	гэн	гың
gong 工	гун	гүң
gou 沟	гоу	гоу
gu 姑	гу	гу
gua 瓜	гуа	гуа
guai 乖	гуай	гуай
guan 官	гуань	гуан
guang 光	гуан	гуаң
gui 规	гуй	гүй
gun 棍	гунь	гүн
guo 过	го го	
H		
ha 哈	ха	ха
hai 孩	хай	хай
han 含	хань	хан
hang 杭	хан	хаң
hao 蒿	хао	хау
he 喝	хэ	хы
hei 黑	хэй	хей
hen 痕	хэнь	хын
heng 恒	хэн	хың
hm		
hng		
hong 烘	хун	хүң
hou 喉	хоу	хоу
hu 呼	ху	ху
hua 花	хуа	хуа
huai 怀	хуай	хуай
huan 欢	хуань	хуан
huang 荒	хуан	хуаң
hui 灰	хуй	хүй
hun 昏	хунь	хүн
huo 活	хо	хо
J		
Ji 机	цзи	джи
Jia 家	цзя	джя
Jian 尖	цзянь	джян
Jiang 江	цзян	джяң
Jiao 交	цзяо	джяу

Jie 街	цзе	дже
Jin 今	цзинь	джин
Jing 京	цзин	джиң
Jiong 迥	цзюн	джиұң
Jiu 究	цзю	джю
Ju 居	цзюй	джүй
Juan 捐	цзюань	джуән
Jue 决	цзюе	джө
Jun 军	цзюнь	джүн
K		
ka 咖	ка	ка
kai 开	кай	кай
kan 刊	кань	кан
kang 康	кан	қаң
kao 考	као	кау
ke 科	кэ	кы
ken 肯	кэнь	кын
keng 坑	кэн	кың
kong 空	кун	күң
kou 抠	коу	коу
ku 枯	ку	ку
kua 夸	куа	куа
kuai 快	куай	куай
kuan 宽	куань	куан
kuang 筐	куан	куаң
kui 亏	куй	күй
kun 昆	кунь	күн
kuo 阔	ко	ко
L		
la 拉	ла	ла
lai 来	лай	лай
lan 兰	лань	лан
lang 狼	лан	лаң
lao 捞	лао	лау
le 勒	лэ	лы
lei 类	лэй	лей
leng 冷	лэн	лың
li 里	ли	ли
lia 俩	ля	ля
lian 连	лянь	лян
liang 良	лян	ляң
liao 疗	ляо	ляу
lie 列	ле	ле
lin 林	линь	лин
ling 令	лин	лиң
liu 留	лю	лю
long 龙	лун	лүң
lou 搂	лоу	лоу
lu 炉	лу	лу
lu 吕	люй	лүй

luan 乱	луань	луан
lue 略	люе	лө
lun 抡	лунь	лұн
luo 罗	ло	ло
M		
ma 妈	ма	ма
mai 埋	май	май
man 蛮	мань	ман
mang 忙	ман	маң
mao 猫	мао	мау
me 么	мэ	мы
mei 眉	мэй	мей
men 门	мэнь	мын
meng 蒙	мэн	мың
mi 迷	ми	ми
mian 面	мянь	мян
miao 苗	мяо	мяу
mie 灭	ме	ме
min 民	минь	мин
ming 明	мин	миң
miu 谬	мио	мио
mo 摸	мо	мо
mou 谋	моу	моу
mu 木	му му	
N		
na 那	на	на
nai 乃	най	най
nan 男	нань	нан (нән)
nang 囊	нан	наң
nao 闹	нао	нау
ne 讷	нэ	ны
nei 内	нэй	ней
nen 嫩	нэнь	нын
neng 能	нэн	ның
ni 泥	ни	ни
nian 年	нянь	нян
niang 娘	нян	няң
niao 鸟	няо	няу
nie 捏	не	не
nin 您	нинь	нин
ning 宁	нин	ниң
niu 牛	ню	ню
nong 农	нун	нұң
nou 耨	ноу	ноу
nu 奴	ну	ну
nu 女	нуй	нүй
nuan 暖	нуань	нуан
nue 虐	нюе	нө
nuo 挪	но	но
O		

o 哦	o	o
ou 欧	ou	ou
P		
pa 怕	па	па
pai 拍	пай	пай
pan 潘	пань	пан
pang 旁	пан	паң
pao 抛	пао	пау
pei 胚	пэй	пей
pen 喷	пэнь	пын
peng 烹	пэн	пың
pi 批	пи	пи
pian 偏	пянь	пян
piao 飘	пяо	пяу
pie 撇	пе пе	
pin 拼	пинь	пин
ping 乒	пин	пиң
po 坡	по по	
pou 剖	поу	поу
pu 扑	пу	пу
Q		
qi 七	ци	чи
qia 恰	ця	чя
qian 千	цянь	чян
qiang 枪	цян	чяң
qiao 敲	цяо	чяу
qie 切	це	че
qin 亲	цинь	чин
qing 青	цин	чиң
qiong 穷	цюн	чюң
qiu 秋	цю	чо
qu 区	цюй	чүй
quan 圈	цюань	чуән
que 缺	цюе	чө
qun 群	цюнь	чүн
R		
ran 然	жань	ран
rang 嚷	жан	раң
rao 饶	жао	рау
re 热	жээ	ры
ren 人	жэнь	рын
reng 扔	жэн	рың
ri 日	жи	рі
rong 容	жун	рүң
rou 柔	жоу	роу
ru 如	жу	ру
ruan 软	жуань	руан
rui 锐	жуй	рүй
run 润	жунь	рүн
ruo 弱	жо	ро

S		
sa 撒	ca	ca
sai 赛	сай	сәй (сай)
san 三	сань	сән (сан)
sang 桑	сан	саң
sao 搔	сао	сау
se 涩	сэ	сы
sen 森	сэнь	сын
seng 僧	сэн	сың
sha 沙	ша	ша
shai 筛	шай	шай
shan 山	шань	шан
shang 商	шан	шаң
shao 烧	шао	шау
she 奢	шэ	шы
shei 谁	шэй	шей
shen 深	шэнь	шын
sheng 声	шэн	шың
shi 诗	ши	ші
shou 收	шоу	шоу
shu 书	шу	шу
shua 刷	шуа	шуа
shuai 衰	шуай	шуай
shuan 闩	шуань	шуан
shuang 双	шуан	шуаң
shui 水	шуй	шүй
shun 顺	шунь	шүн
shuo 说	шо	шо
si 思	сы	сі
song 松	сун	сүң
sou 搜	соу	соу
su 苏	су	су
suan 酸	суань	суән (суан)
sui 虽	суй	сүй
sun 孙	сунь	сүн
suo 梭	со	со
T		
Ta 他	та	та
tai 胎	тай	тэй (тай)
tan 贪	тань	тән (тан)
tang 汤	тан	таң
tao 涛	тао	тау
te 特	тэ	ты
teng 疼	тэн	тың
ti 梯	ти	ти
tian 天	тянь	тян
tiao 挑	тяо	тяу
tie 贴	те	те
ting 听	тин	тиң
tong 通	тун	түң

tou 偷	тоу	тоу
tu 突	ту	ту
tuan 团	туань	туан
tui 推	туй	түй
tun 吞	тунь	түн
tuo 拖	то	то
W		
wa 挖	ва	уа
wai 歪	вай	уай
wan 弯	вань	уан
wang 汪	ван	уаң
wei 威	вэй	уей
wen 温	вэнь	уын
weng 翁	вэн	уың
wo 窝	во	уо
wu 污	у	у
X		
xi 西	си	ши
xia 虾	ся	шы
xian 先	сянь	шян
xiang 香	сян	шыаң
xiao 消	сяо	шыау
xie 些	се	ше
xin 新	синь	шин
xing 星	син	шиң
xiong 兄	сюн	шюң
xiu 休	сю	шю
xu 需	сюй	шүй
xuan 宣	сюань	шуэн
xue 靴	сюе	шө
xun 勋	сюнь	шүн
Y		
ya 呀	я	я
yan 烟	янь	ян
yang 央	ян	яң
yao 腰	яо	яу
ye 爷	е	йе
yi 一	и	и
yin 音	инь	йін
ying 英	ин	йиң
yo 唷	ио	ио
yong 拥	юн	йүң
you 优	ю	ю
yu 淤	юй	йү
yuan 渊	юань	юэн (юан)
yue 约	юе	йө
yun 云	юнь	йүн
Z		
za 匝	цза	дза
zai 栽	цзай	дзай

zan 赞	цзань	дзан
zang 脏	цзан	дзаң
zao 遭	цао	дзау
ze 则	цзэ	дзы
zei 贼	цзэй	дзей
zen 怎	цзэнь	дзын
zeng 增	цзэн	дзың
zha 扎 чжа	джа	
zhai 摘	чжай	джай
zhan 沾	чжань	джан
zhang 章	чжан	джаң
zhao 招	чжао	джау
zhe 遮	чжэ	джы
zhei 这	чжэй	джей
zhen 针	чжэнь	джын
zheng 征	чжэн	джың
zhi 之	чжи	джи
zhong 忠	чжун	джүң
zhou 州	чжоу	джоу
zhu 朱	чжу	джу
zhua 抓	чжуа	джуа
zhuai 拽	чжуай	джуай
zhuан 专	чжуань	джуан
zhuang 庄	чжуан	джуаң
zhui 追	чжуй	джуй
zhun 准	чжунь	джун
zhuo 捉	чжо	джо
zi 资	чзы	дзі
zong 宗	цзун	дзүң
zou 邹	цзоу	дзоу
zu 租	цзу	дзу
zuan 钻	цзуань	дзуан
zui 最	цзуй	дзүй (дзүй)
zun 尊	цзунь	дзүң
zuo 作	цзо	дзо